

مرکز تحقیقات اسلامی

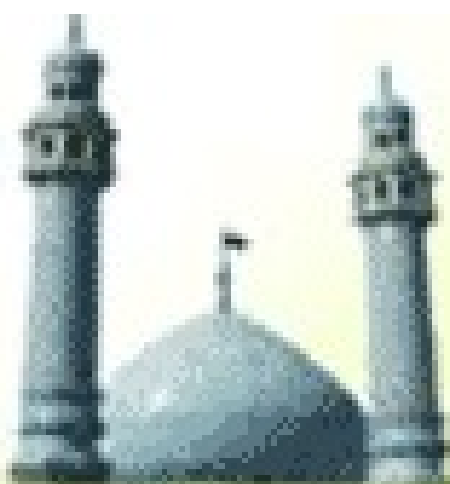
اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

انتظار فرج و امیدیه آینده در آموزه های اسلامی

ابراهیم شفیعی سروستانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

انتظار فرج و امید به آینده در آموزه های اسلامی

نویسنده:

ابراهیم شفیعی سروستانی

ناشر چاپی:

موعود

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	انتظار فرج و امید به آینده در آموزه های اسلامی
۶	مشخصات کتاب
۶	اشاره
۶	مفهوم و جایگاه انتظار
۶	اشاره
۷	انتظار به معنای عام
۷	انتظار به معنای خاص
۸	نقش سازنده انتظار
۹	پاورقی
۹	درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

انتظار فرج و امید به آینده در آموزه های اسلامی

مشخصات کتاب

نویسنده: ابراهیم شفیعی سروستانی

ناشر: موعود

اشاره

انتظار ظهور امام مهدی (ع) یا به تعبیر دیگر انتظار فرج آل محمد (ع) در آموزه های دین اسلام از اهمیت و جایگاه بسزایی برخوردار است، اما این مفهوم خود مصداقی از مفهوم عام «انتظار فرج» یا امید به آینده است که در روایات اسلامی بر آن تأکید فراوانی شده است. مکتب اسلام با هدف زنده نگهداشتن روحیه تلاش و پشتکار در فرد و جامعه اسلامی بر امیدواری نسبت به آینده و انتظار فرا رسیدن گشایش از سوی خدا سفارش بسیاری کرده و مؤمنان را از هر گونه یأس و ناامیدی برحذر داشته است. در این مقاله تلاش شده که با بررسی مفهوم عام و خاص انتظار و امید به آینده ریشه های فطری این مفهوم و نقش سازنده آن در فرد و اجتماع را روشن سازد.

مفهوم و جایگاه انتظار

اشاره

«انتظار»، یعنی «چشمداشتن» و «چشم به راه بودن». [۱] چشمداشت یک تحول، چشمداشت یک رویداد خوب، چشمداشت یک گشایش،... یا چشم به راه یک آینده مطلوب، چشم به راه یک عزیز سفر کرده، چشم به راه یک دستگیر، چشم به راه یک منجی و... به این معنا انتظار مفهومی است که با نهاد همه انسانها عجین شده است و می توان گفت که همه انسانها به نوعی منتظرند. به بیان دیگر انتظار یا امید به آینده همزاد انسان است و اگر امید به آینده را از او بگیرند، سرنوشتی جز سکون، رکود، مرگ و تباهی نخواهد داشت، از همین روست که در کلام نورانی پیامبر گرامی اسلام (ص) آمده است: الأمل رحمه لأمتی و لولا الأمل ما أَرْضَعَتِ وَالِدَةٌ وَلِدَهَا و لا غرس غارس شجراً. [۲]. امید برای امت من مایه رحمت است و اگر امید نبود هیچ مادری فرزندش را شیر نمی داد و هیچ باغبانی درختی نمی کاشت. همچنین حکایت شده است که: روزی عیسی (ع) نشسته بود و پیرمردی با بیل زمینی را شیار می کرد، عیسی فرمود: بار خدایا! امید (آرزو) را از او بگیر. آن پیر در دم بیل را به کناری انداخت و دراز کشید. ساعتی گذشت و عیسی گفت: بار خدایا! امید را به او بازگردان؛ بی درنگ آن پیر برخاست و شروع به کار کرد. [۳]. لحظه لحظه زندگی انسان با امید همراه است و او هر دوره از عمر خود را به امید رسیدن به دوره بعدی پشت سر می گذارد. کودکی که تازه به دبستان پا گذاشته به امید رفتن به کلاس بالاتر و پشت سر گذاشتن دوران آموزش ابتدایی درس می خواند و تلاش می کند. همین کودک دوران راهنمایی را با امید رسیدن به دوران دبیرستان سپری می کند و دوران دبیرستان را با این امید که روزی به دانشگاه راه یابد پشت سر می گذارد. وقتی همین کودک دیروز و جوان امروز وارد دانشگاه می شود امیدهای تازه به او توش و توان می دهد و به زندگی او معنا می بخشد؛ امید رسیدن به جایگاه مطلوب اجتماعی، تشکیل خانواده، داشتن فرزند و... پس از تشکیل خانواده و به دنیا آمدن فرزندان، همه امیدها و آرزوهای انسان متوجه پیشرفت و ارتقای فرزندانش می شود و به این ترتیب حکایت پایان ناپذیر امید به آینده، تا آستانه مرگ، انسان را همراهی می کند. ناگفته نماند که این امید به آینده و انتظار تحقق فردای بهتر، خود ریشه در یک

ویژگی فطری دارد و آن کمال‌جویی انسان است. انسان همواره طالب رسیدن به مراتب بالاتر و دست یافتن به قله‌های پیشرفت و ترقی است و این در همه انسانها با تفاوت‌هایی در سطح کمال موردنظر و تلاش و جدیتی که برای رسیدن به کمال مطلوب صورت می‌گیرد، وجود دارد. در هر حال، انتظار و چشم به راه آینده بودن شعله‌ای است در وجود انسان که هر چه فروزان‌تر و پرفروغ‌تر باشد تحرک و پویایی او نیز بیشتر خواهد بود و برعکس هر چه این شعله به سردی و خاموشی بگراید؛ تلاش و فعالیت انسان نیز کاستی می‌پذیرد تا آنجا که او تبدیل به موجودی سرد، بی‌روح، بی‌نشاط، گوشه‌گیر و بی‌تحرک می‌شود و این همان حالتی است که در روانشناسی به «افسردگی» تعبیر می‌کنند. حالتی که شدت و ضعف و زمینه‌های به وجود آمدن آنها در افراد مختلف متفاوت است، اما عامل آن در هر حال چیزی جز خشکیدن نهال امید در وجود انسان نیست. با توجه به اهمیت و نقش اساسی امید به آینده و انتظار فرج در زندگی انسانها مکتب اسلام تلاش نموده است با تقویت این روحیه، تلاش و سرزندگی جوامع اسلامی و مسلمانان را به نهایت درجه خود رسانده و آنها را در هر زمان پویا و پایدار نگهدارد. به نظر می‌رسد امید به آینده و انتظار فرج به دو معنا در آموزه‌های دین اسلام به کار رفته است:

انتظار به معنای عام

در این معنا مکتب اسلام تلاش کرده است که از یک سو با فضیلت بخشیدن به «انتظار گشایش» و امید به آینده و از سوی دیگر با نکوهش یأس، ناامیدی، دل‌سردی و دلمردگی، روحیه تلاش و تکاپوی سازنده را در افراد جامعه اسلامی زنده نگهدارد و از ایجاد حالت یأس و ناامیدی در زندگی شخصی مسلمانان جلوگیری کند. اهتمام اسلام به این معنای عام از انتظار و امید به آینده تا بدان حد بوده که از یک سو امید به فرا رسیدن گشایش از سوی خداوند در زمره برترین اعمال برشمرده شده و از سوی دیگر یأس و ناامیدی از رحمت خداوند از جمله گناهان کبیره به شمار آمده است. شاید بتوان گفت بسیاری از روایاتی که در آنها به فضیلت «انتظار فرج» به طور کلی و بدون ذکر متعلق فرج اشاره شده، به اصل تقویت روحیه امید به آینده و مقابله با حالت ناامیدی و بدبینی نسبت به آینده نظر داشته‌اند، که از آن جمله می‌توان به این روایات اشاره کرد: ۱-۱. از رسول گرامی اسلام (ص) نقل شده است که: من رضی عن الله بالقلیل من الرزق رضی الله عنه بالقلیل من العمل و انتظار الفرج عبادة. [۴]. هر کس نسبت به رزق کمی که خداوند به او داده خشنود باشد، خداوند نیز نسبت به عمل کمی که او انجام می‌دهد خشنود می‌گردد و انتظار گشایش عبادت است. ۱-۲. امام علی (ع) در بخشی از روایت مفصلی که در آن به چهارصد مورد از اموری که برای صلاح دین و دنیای مؤمن شایسته است، اشاره می‌کنند؛ پس از توصیه به طلب رزق در بین طلوع فجر و طلوع شمس می‌فرمایند: انتظروا الفرج، ولا تياسوا من روح الله، فإن أحب الأعمال إلى الله عزوجل انتظار الفرج. [۵]. در انتظار گشایش باشید و از رحمت خداوند ناامید نشوید؛ زیرا دوست‌داشتنی‌ترین کارها نزد خداوند انتظار گشایش است. ۱-۳. آن حضرت در بخش دیگری از روایت یاد شده پس از اشاره به این مطلب که ناشکیبایی در هنگام بروز ناگواریها موجب از بین رفتن اجر انسان می‌شود، می‌فرماید:... أفضل اعمال المرء انتظار فرج الله عزوجل. [۶]. برترین کارهای انسان، انتظار گشایش از سوی خداست. ۱-۴. امام صادق (ع) نیز در ضمن سفارشهای خود به ابوحنیفه می‌فرماید:... و أفضل الأعمال انتظار الفرج من الله. برترین کارها انتظار گشایش از خداست. [۷].

انتظار به معنای خاص

در این معنا، انتظار گشایش و امید به آینده از حالت امری محدود، سطحی و فردی خارج شده و تبدیل به امری گسترده، عمیق و اجتماعی می‌گردد. در توضیح این مطلب باید گفت: تعالیم ادیان الهی و به‌ویژه دین مبین اسلام، دقیقاً بر گرایشهای درونی انسانها تکیه دارد و اهداف و برنامه‌های آنها براساس همین گرایشهای درونی و ویژگیهای فطری سامان یافته است و در این میان نقش دین

تنها جهت دهی، توسعه و تعمیق این گرایشهاست. در موضوع مورد بحث نیز دین مبین اسلام با توجه به اینکه امید به آینده و انتظار یک گرایش فطری و جوهره زندگی انسانهاست تلاش نموده که این گرایش را از یک سو توسعه و از دیگر سو تعمیق بخشد. به این بیان که دین اسلام به همه انسانها می گوید: اولاً، شما فقط منتظر بهبود وضع زندگی خود و اطرافیان نباشید و تنها سعادت نزدیکان خود را طلب نکنید، بلکه این انتظار را نسبت به همه افراد جامعه گسترش دهید و چشم انتظار روزی باشید که رفاه، سعادت، عدالت و معنویت نه تنها در شهر و دیار شما بلکه در همه جهان گسترده شود. ثانیاً، انتظار شما نباید تنها متوجه امور ظاهری، سطحی و محدود زندگی گردد. شما باید انتظارتان را تعمیق بخشید و چشم به راه آینده‌ای باشید که حقیقت مطلق، عدالت مطلق و معنویت مطلق در جهان حاکم شود. در این معنا، انتظار تنها به ظهور مردی تعلق می گیرد که اگر بیاید نهایت خوبیها برای همه انسانها در سراسر جهان فراهم خواهد شد. این انتظار به همان اندازه فضیلت و برتری دارد که تحقق متعلق آن نگاهی اجمالی به روایاتی که در فضیلت انتظار ظهور امام عصر (ع) وارد شده‌اند ما را به سطح ارزش این انتظار واقف می سازد: ۲-۱. امام سجاد (ع) منتظران را برترین مردم همه روزگاران برمی شمارند: ... إِنَّ أَهْلَ زَمَانٍ غَيْبَتِهِ الْقَائِلُونَ بِإِمَامَتِهِ الْمُنْتَظَرُونَ لظهوره أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ أَهْلِ زَمَانٍ. [۸]. آن گروه از مردم عصر غیبت امام دوازدهم که امامت او را پذیرفته و منتظر ظهور او هستند برترین مردم همه روزگاران هستند. ۲-۲. امام صادق (ع) در فضیلت انتظار به معنای دوم می فرماید: المنتظر لأمرنا كالمتشحط بدمه في سبيل الله. [۹]. کسی که در انتظار تحقق امر ما (برقراری حکومت اهل بیت (ع)) باشد همانند کسی است که در راه خدا به خون خود غلتیده است. ۲-۳. آن حضرت در روایت دیگری منتظران ظهور را از زمره «دوستان خدا» برمی شمارند: طوبى لشيعة قائمنا المنتظرين لظهوره في غيبته و المطيعين له في ظهوره أولئك أولياء الله الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون. [۱۰]. خوشا به حال شیعیان قائم ما که در زمان غیبتش منتظر ظهور او هستند و در هنگام ظهورش فرمانبردار او. آنان دوستان خدا هستند، همانها که نه ترس به دل راه می دهند و نه اندوهگین می شوند. ۲-۴. امام صادق (ع) در بیانی دیگر منتظران ظهور را با شهیدشدگان در پیشگاه رسول خدا (ص) برابر دانسته، می فرماید: من مات منكم و هو منتظر لهذا الأمر كمن هو مع القائم في فسطاطه. قال: ثم مكث هنيهة، ثم قال: لا بل كمن قارع معه بسيفه. ثم قال: لا والله كمن استشهد مع رسول الله، صلى الله عليه و آله. [۱۱]. هر کس از شما بمیرد در حالی که منتظر این امر باشد همانند کسی است که با حضرت قائم (ع) در خیمه اش بوده باشد. سپس حضرت چند لحظه‌ای درنگ کرده، آنگاه فرمود: نه، بلکه مانند کسی است که در خدمت آن حضرت شمشیر بزند. سپس فرمود: نه، به خدا همچون کسی است که در پیشگاه رسول خدا (ص) شهید شده باشد.

نقش سازنده انتظار

برای درک درست نقش سازنده انتظار و امید به آینده در فرد و جامعه لازم است که ارکان و پایه‌های اساسی آن را بررسی کنیم. هر کس با مراجعه به خود و بررسی مصادیق مختلف انتظار درمی یابد که این مفهوم سه پایه اساسی دارد: ۱. ناخوشنودی از وضع موجود یا قانع نبودن به آن؛ ۲. امید و باور به آینده مطلوب؛ ۳. تلاش در جهت تحقق آینده مطلوب. بدون تردید، انتظار، چه در معنای عام و چه در معنای خاص آن، زمانی فعلیت می یابد که سه رکن یاد شده محقق شود. کسی که هیچ احساس ناخوشایندی نسبت به وضع موجود خود و شرایطی که در آن به سر می برد ندارد، یا آینده روشنی پیش روی خود نمی بیند و از باور درستی نسبت به امکان تغییر شرایط موجود برخوردار نیست، یا هیچ تلاشی در راه تحقق آینده‌ای که آن را مطلوب می داند و رسیدن به هدفی که چشم انتظار رسیدن آن است، نمی کند، هرگز نمی تواند در زمره منتظران باشد. حال اگر بخواهیم با توجه به سه رکن اساسی انتظار، به تحلیل مفهومی انتظار ظهور امام مهدی (ع) بپردازیم و مشخص کنیم که چه زمانی می توان فردی را واقعاً منتظر ظهور دانست، باید به سه نکته اساسی اشاره کنیم: ۱. آگاهی نسبت به شرایط موجود و معرفت نسبت به شرایط عصر موعود؛ ۲. باور

به تحقق وعده الهی در مورد آینده جهان و حاکمیت نهایی دین خدا بر سراسر زمین؛^۳ حرکت و تلاش در راه زمینه‌سازی و یا تحقق جامعه موعود. نخستین شرط انتظار این است که انسان به آن حد از آگاهی و شناخت برسد که بفهمد وضع موجود جهان و مناسبات حاکم بر آن به هیچ‌وجه خشنود کننده نیست و شرایطی که در آن زندگی می‌کند تناسبی با عظمت وجودی انسان و شأن او ندارد. این شناخت تنها در صورتی حاصل می‌شود که آدمی ابتدا شرایط موجود جامعه خود و شرایط جامعه موعود را به درستی بشناسد و آنگاه به مقایسه آنها پرداخته و به داوری بنشیند که واقعاً کدامیک از این شرایط، شایسته مقام انسان به عنوان اشرف مخلوقات است. شرط دوم باور به سعادت‌مند شدن جهان و رستگاری بشر در پایان تاریخ است. باور به این حقیقت که جهان بالاخره طعم خوش حقیقت، عدالت و معنویت را خواهد چشید و ریشه هر چه دروغ، ستم، فساد و تباهی است از زمین برکنده خواهد شد. بدون تردید تحقق شرایط یاد شده مستلزم تلاش فراگیر فردی و اجتماعی در حوزه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظامی است. تلاشی که اگر به واقع محقق شود، فرد و جامعه مصداق روایاتی خواهند شد که در آنها منتظران ظهور را با یاوران امام مهدی (ع) و حاضران در صحنه‌های نبرد عصر ظهور مقایسه کرده و اجر و ثواب و شأن و مرتبه آنها را یکسان دانسته‌اند. کلام خود را با ذکر روایتی از امام صادق (ع) به پایان می‌بریم؛ روایتی که با تأمل در آن می‌توان همه بایسته‌های انتظار فرج را دریافت: *إِنَّ لَنَا دَوْلَةً يَجِيءُ اللَّهُ بِهَا إِذَا شَاءَ. ثُمَّ قَالَ: مَنْ سَيَّرَهُ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ وَلْيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَمَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ، وَهُوَ مُنْتَظَرٌ، فَإِنْ مَاتَ وَقَامَ الْقَائِمُ بَعْدَهُ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ أَدْرَكَهُ، فَجِدُّوا وَانْتَظِرُوا، هَنِيئًا لَكُمْ أُيَّتُهَا الْعِصَابَةُ الْمَرْحُومَةُ.* [۱۲]. برای ما دولتی است که هر زمان خداوند بخواهد، آن را محقق می‌سازد. و آنگاه [امام] فرمود: هر کس دوست می‌دارد از یاران حضرت قائم، باشد باید که منتظر باشد و در این حال به پرهیزکاری و اخلاق نیکو رفتار نماید، در حالی که منتظر است، پس چنانچه بمیرد و پس از مردنش قائم، به پا خیزد، پاداش او همچون پاداش کسی خواهد بود که آن حضرت را در رک کرده است، پس کوشش کنید و در انتظار بمانید، گوارا باد بر شما [این پاداش] ای گروه مشمول رحمت خداوند!

پاورقی

[۱] ر.ک: دهخدا، علی اکبر، لغتنامه، ذیل کلمه «انتظار»؛ معین، محمد، فرهنگ فارسی ذیل کلمه «انتظار».

[۲] المجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۱۷۳، ح ۸.

[۳] تنبیه الخواطر، ج ۱، ص ۲۷۲. به نقل از: محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه حمیدرضا شیخی، ج ۱، ص ۱۸۴، ح ۶۷۵.

[۴] المجلسی، محمدباقر، همان، ج ۵۲، ص ۱۲۲، ح ۳.

[۵] همان، ج ۱۰، ص ۹۴.

[۶] همان، ص ۹۹.

[۷] همان، ج ۷۵، ص ۲۰۸، ح ۷۷.

[۸] همان، ج ۵۲، ص ۱۲۲، ح ۴.

[۹] الصدوق، محمدبن علی بن الحسین، کمال‌الدین و تمام‌النعمة، ج ۲، ص ۶۴۵، ح ۶.]

[۱۰] همان، ص ۳۵۷، ح ۵۲.

[۱۱] المجلسی، محمدباقر، همان، ص ۱۲۶، ح ۱۸.

[۱۲] النعمانی، محمدبن ابراهیم بن جعفر، کتاب الغیبه، ص ۲۰۰، ج ۱۶؛ المجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۱۴۰، ح ۵۰.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار- ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز:

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۰۲۳۵۰۵۲۴)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

